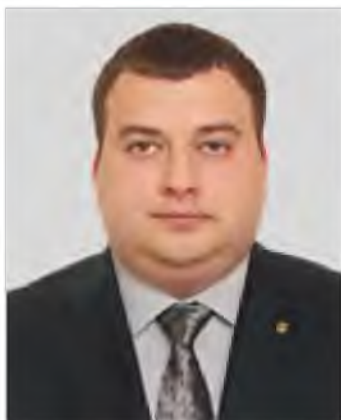

Гарантії прав і законних інтересів потерпілого та підозрюваного в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення

Сергій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,
асистент кафедри
кримінального процесу
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

Володимир КОЛОДЧИН,
старший слідчий
в особливо важливих справах
управління з розслідування
особливо важливих справ
Головного слідчого управління
Генеральної прокуратури України,
радник юстиції,
кандидат юридичних наук

Конституція України містить положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю. Законодавець підкреслює, що права і свободи людини і громадянина та їх гарантії, які згідно зі ст. 92 Конституції України встановлюються виключно законами України, визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3 Конституції України).

Аналіз наведених положень Основного Закону дає можливість стверджувати, що саме по собі наділення людини закріпленими в нормативно-правових актах правами і свободами не є запорукою їх належної реалізації. Отже, законодавець має передбачити дієві правові механізми, які гарантуватимуть повну та безперешкодну реалізацію зазначених благ правової держави.

Надати вичерпний перелік гарантій прав і свобод людини в кримінальному провадженні складно. Очевидно, навіть обмеживши коло наукового пошуку таким відособленим інститутом, як кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, досягти цієї вичерпності неможливо. Даний висновок було зроблено на підставі аналізу підходів до вивчення категорії «гарантії». Передусім слід вказати, що погляди на досліджуване явище варіюють залежно від наукової позиції правника та особливостей предмета дослідження. Як приклад наведемо класифікацію гарантій за різними критеріями: національні й міжнародні (за сферою дії); прості, складні, змішані (за спо-

собом викладу); загальні, спеціальні, індивідуальні (залежно від правового статусу особи) тощо. Тож, не ставлячи за мету виокремити та описати всю систему існуючих гарантій прав підозрюваного і потерпілого в провадженнях у формі приватного обвинувачення, в межах цієї статті зупинимось лише на тих, які викликають науковий інтерес з огляду на існуючі проблеми в їх теоретичному осмисленні та практичному застосуванні.

1. Гарантія державного захисту прав потерпілих, які знаходяться у безпорадному або залежному стані. Відповідно до ч. 1 ст. 477 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого. Додамо, що аналогічне правило щодо справ приватного обвинувачення передбачав і КПК 1960 року. У науці такий підхід законодавця пов'язують переважно з тим, що зазначені злочини мінімально стосуються інтересів суспільства і держави, проте безпосередньо порушені інтереси приватних осіб. Разом із тим, за висловлю-

ванням Ю.М. Грошевого, інтерес громадянина повинен бути поставлений на рівень охорони публічного інтересу [1, 34]. Одним із прикладів втілення цієї наукової позиції в практику за часів дії КПК 1960 року можна було вважати право прокурора порушити кримінальну справу приватного обвинувачення за відсутності скарги потерпілої особи, зважаючи на її неспроможність самостійно захистити свої інтереси, або у випадку, коли діяння виходило за межі приватних правовідносин (ч. 3 ст. 27 КПК 1960 року). Такий підхід цілком відповідав Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи Res (2000) 19 «Роль прокуратури в системі кримінального судочинства» від 6 жовтня 2000 р., де у пункті 3 стосовно функцій прокурора вказано, що в деяких системах кримінального судочинства прокурори наглядають за тим, щоб потерпілі отримували необхідну допомогу і сприяння [2]. Що ж стосується чинного КПК України, то даний нормативний акт відкинув наведені положення, передбачивши можливість початку провадження у формі приватного обвинувачення винятково за єдиною підставою – заявою потерпілого.

Визнаючи безперечну прогресивність КПК України, зокрема й завдяки реалізації ідеї максимального відступу від радянської моделі судочинства і запровадження європейських стандартів, усе ж висловимо думку щодо необхідності в ході реформування зберігати правові інститути, доцільність існування яких перевірена часом і доведена практикою. Враховуючи вказану позицію, спробуємо проаналізувати,

наскільки виправданою була відмова від раніше існуючого положення про можливість прокурора в певних випадках розпочинати провадження приватного обвинувачення за власною ініціативою.

Нагадаємо, що відповідно до ч. 3 ст. 27 КПК 1960 року, якщо справа приватного обвинувачення мала особливе громадське значення, а також у виняткових випадках, коли потерпілий у такій справі через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не міг захистити свої законні інтереси, прокурор порушував справу і за відсутності скарги потерпілого. Тож закон називав три підстави, за наявності яких дозволяється відступ від правила про можливість порушення справи приватного обвинувачення не інакше як за скаргою потерпілого: (1) особливе громадське значення справи; (2) залежність потерпілого від обвинуваченого; (3) безпорадний стан потерпілого, який зумовлював неможливість захисту ним своїх інтересів.

На наш погляд, доволі сумнівною з позиції принципу правової визначеності була така підстава порушення справ приватного обвинувачення без заяви потерпілого, як «особливе громадське значення справи». На підтвердження власної позиції зазначимо, що передбачення такої підстави в законодавстві того часу піддавалося обґрунтованій критиці з боку науковців. Як справедливо відмічали дослідники, «якщо простежити залежність потерпілого від обвинуваченого або його безпорадність, керуючись об'єктивними категоріями, можна помітити, що встановлення особливого громадського

значення цілком залежить від позиції прокурора» [3, 148]. За справедливим висловлюванням І.В. Вернидубова та В.Т. Малярєнка, «ця надзвичайно некоректна загальна норма, особливо щодо охорони прав громадян, дозволяє прокуророві вступати практично в кожную справу приватного обвинувачення. Між тим, у демократичному суспільстві держава та її представники не можуть втручатися у приватні стосунки громадян тоді, коли захочуть. Якщо ж вони це роблять, то лише у виняткових, чітко зазначених у законі випадках» [4, 43]. Відповідно, як зазначає А. Бегма, «законодавець, визначаючись з колом суспільних відносин, які за своєю природою є приватними, повинен чітко визначитися з підставами для втручання органів влади у приватні відносини. При цьому підстави втручання повинні трактуватися однозначно. Залишення в тексті закону формулювань, що допускають багатозначність тлумачення, абсолютно неприпустимо» [3, 148]. Підтвердженням вищевикладених позицій є результати соціологічних опитувань практичних працівників, згідно з якими формулювання «особливе громадське значення» викликало складнощі у розумінні та, відповідно, у застосуванні більше ніж у 32 % респондентів [5, 211].

Крім того, як показує практика застосування означеної підстави, прокуратура часто бачила особливе громадське значення у справах приватного обвинувачення, якщо посягання було спрямоване на високопосадовця [6]. Такий стан справ, за справедливим висловлюванням І.А. Тітка, породжував сумніви «у від-

повідності практики застосування розглядуваного положення ст. 27 КПК 1960 року конституційній вимозі про те, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» [7, 198].

Спираючись на вищенаведені аргументи, вважаємо за можливе підтримати позицію тих правників, які обґрунтовували недоцільність закріплення за прокурором повноваження розпочинати кримінальне провадження приватного обвинувачення, зважаючи на особливе громадське значення кримінального правопорушення.

Ще однією підставою, за наявності якої КПК 1960 року дозволяв прокурору порушити справу приватного обвинувачення без відповідного волевиявлення потерпілого, була «залежність потерпілого від обвинуваченого». Аналіз робіт науковців, присвячених вивченню положень попереднього КПК та практики його застосування, дає можливість зробити висновок про те, що в доктрині кримінального процесу схвалюється закріплення вказаного нормативного положення в КПК 1960 року. Разом із тим парадигма нового кримінального процесуального законодавства України доводить чужорідність для нього такого положення, як можливість прокурора розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення без заяви потерпілого, враховуючи його залежність від обвинуваченого. Звернення до практики застосування цього положення за часів КПК 1960 року дає змогу виявити змістовне наповнення поняття «залежність потерпілого від обвинуваче-

ного». Як таку залежність, зокрема, розглядали проживання цих осіб на спільній житловій площі, насильство в сім'ї, родинні зв'язки ієрархічного характеру (батьки-діти), матеріальну залежність тощо [7, 198]. При цьому, як вже нами було відзначено, КПК України 2012 року до критеріїв віднесення кримінальних правопорушень до тих, що переслідуються в формі приватного обвинувачення, включив наявність зв'язку між потерпілим і правопорушником. Тож надання прокурору права розпочинати кримінальне провадження за такою підставою, як залежність потерпілого від обвинуваченого (враховуючи, що така залежність на практиці у більшості випадків пов'язується з родинними зв'язками), по суті, перекреслить ідею розробників КПК України.

Стосовно ж безпорадності стану потерпілого як підстави для початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення прокурором без заяви потерпілого, то, на наш погляд, відмову від цього нормативного положення при ухваленні КПК України складно назвати виваженим кроком. Як наголошували дослідники, «якщо особливе громадське значення справи зумовлює втручання державних органів у приватну сферу з метою захисту публічних інтересів (тобто інтересів широкого кола осіб), то інші підстави такого втручання (а саме: коли потерпілий через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не може захистити свої інтереси) спрямовані на відстоювання приватних інтересів, але шляхом розширеного залучення державно-владних меха-

нізмів. На відміну від категорії «особливе громадське значення», вказані підстави легше піддаються обґрунтуванню за допомогою об'єктивних критеріїв» [7, 198]. Аналіз практики застосування означеного інституту за часів дії КПК 1960 року доводить його спрямованість саме на забезпечення так званої процедурної рівності сторін. Така рівність, згідно з доктринальними підходами останніх років, знаходить свій прояв у випадках, коли фактична нерівність можливостей (неповноліття, наявність фізичного або психічного захворювання, неспроможність сплатити за послуги захисника тощо) компенсується процесуальними механізмами, які дають змогу таким особам вести рівний спір з іншою стороною за рахунок обов'язку державних органів сприяти в реалізації належних особі прав. Зокрема, кримінальні справи приватного обвинувачення порушувалися прокурорами на підставі ч. 3 ст. 27 КПК 1960 року (зважаючи на безпорадність стану потерпілого або його залежність від обвинуваченого) у таких випадках: потерпілий не може самостійно захистити свої права через похилий вік; особа має інвалідність або її стан здоров'я є незадовільним з інших причин (зокрема, через наявні психічні вади); потерпілим є неповнолітня (у тому числі малолітня) особа, навіть незважаючи на те що батьки можуть захистити її права. Отже, можна зробити висновок щодо дієвості (в аспекті забезпечення процедурної рівності, а відповідно, і виконання завдань кримінального судочинства) раніше існуючого правила про можливість прокурора розпочати кримінальне

провадження у формі приватного обвинувачення без заяви потерпілого за умови його безпорадного стану. Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне включити аналогічний правовий припис до КПК України.

2. *Гарантія добросовісності поведінки потерпілого.* Не зупиняючись детально на аналізі правової та соціальної природи такого явища, як зловживання правом, наведемо позицію О.В. Капліної, яка наголошує, що «зловживання правом у буквальному розумінні означає використання права «на зло» у тих випадках, коли уповноважений суб'єкт володіє суб'єктивним правом, діє в його межах, але завдає шкоди правам інших осіб або суспільству в цілому» [8, 288].

З огляду на те, що в провадженні у формі приватного обвинувачення потерпілий відіграє основну роль у ключових моментах кримінального переслідування, і враховуючи людський чинник, можливість зловживання правом з боку зазначеного суб'єкта цілком виключити неможливо. Тож, на наш погляд, існує необхідність наукового обґрунтування та законодавчого закріплення гарантії «добросовісності поведінки потерпілого».

За слухним зауваженням О.Г. Шило, добросовісність здійснення права пронизує весь правореалізаційний процес і полягає у сумлінному виконанні суб'єктами правових відносин покладених на них обов'язків, використанні наданих їм прав, а також дотриманні прав та інтересів інших осіб. Як найбільш розроблений у доктрині міжнародного права, загальноправовий принцип

добросовісності в останні роки стає все більш затребуваним у національному законодавстві, посилення на нього містяться в багатьох юридичних актах, прийнятих в Україні [9, 99]. Так, згідно з пунктом 6 ч. 1 ст. 3 Цивільного кодексу України, добросовісність є загальною засадою цивільного законодавства. Пункт 5 ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України до принципів перевірки та оцінки рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень відносить добросовісність. Конституційний Суд України в рішенні у справі про охоронуваний законом інтерес прямо зазначає, що добросовісність є однією із загальноправових засад [10].

Зважаючи на загальноправовий характер цієї правової засади, її сутність, безумовно, привертала увагу в першу чергу представників теорії держави та права. Зокрема, С.П. Погребняк виокремлює суб'єктивне та об'єктивне значення добросовісності. У суб'єктивному значенні, вказує автор, вона полягає в усвідомленні суб'єктом власної сумлінності та чесності при здійсненні ним прав і виконанні обов'язків. Добросовісність у об'єктивному значенні є загальноправовим принципом, який передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав [11, 207]. Аналіз існуючих доктринальних положень дав змогу науковцям констатувати в межах сучасних досліджень кримінально-процесуальної теорії, що «принцип добросовісності передбачає розумне і чесне використання

права, яке спрямоване на захист інтересів суб'єкта права та не має своїм наслідком спричинення шкоди законним інтересам інших осіб, що забезпечуються відповідною правовою нормою, а також сумлінне виконання обов'язків». При цьому, як зазначають дослідники, «принцип добросовісності охоплює два компоненти – моральну категорію розумного та сумлінного використання права і виконання обов'язків та зумовлений нею принцип недопустимості зловживання правом. У зв'язку із цим вбачається правильним розглядати принцип недопустимості зловживання правом не як самостійний, а в контексті більш широкого за змістом принципу добросовісності» [9, 100].

Перенесення вищевикладеної теоретичної матерії на тематику нашого дослідження зобов'язує вказати на випадки, в яких можуть траплятися прояви зловживання правом із боку потерпілого, що, у свою чергу, потребує закріплення принципу добросовісності поведінки останнього.

Вважаємо, що однією з таких ситуацій може бути випадок повторного звернення потерпілого до правоохоронних органів із вимогою розпочати кримінальне провадження після того, як провадження було закрито на підставі пункту 7 ч. 1 ст. 284 КПК України (у зв'язку з відмовою потерпілого або його представника від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення).

Можливість виникнення вищеописаного випадку, на наш погляд, зумовлена прогалиною КПК України в частині встановлення підстав для закриття кримінального проваджен-

ня та цілковитою відсутністю законодавчих положень щодо підстав, які унеможливають початок кримінального провадження. Нагадаємо, що, відповідно до КПК 1960 року, кримінальна справа не могла бути порушена, а порушена справа підлягала закриттю, зокрема, стосовно особи, щодо якої є вирок по тому ж обвинуваченню, який набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з тієї ж підстави; некасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню (пункти 9, 10 ч. 1 ст. 6). У чинному КПК України правило, яке стосується наведеної ситуації, сформульоване так: кримінальне провадження закривається в разі, якщо існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (пункт 6 ч. 1 ст. 284 КПК України). Як бачимо, законодавець веде мову лише про ситуацію, коли закриття провадження оформлене ухвалою суду, забуваючи при цьому про можливість прийняття даного процесуального рішення на стадії досудового розслідування. Тож, якщо відмова потерпілого від обвинувачення в провадженні у формі приватного обвинувачення відбулася на стадії досудового розслідування, то, відповідно, закриття провадження за такою підставою буде оформлене постановою прокурора. У цьому випадку буквальне сприйняття законодавчих положень не створює перешкод для повторного звернення потерпілого із заявою, аналогічною

тій, що стала підставою початку вказаного кримінального провадження.

Окреслений законодавчий недолік, за умови недобросовісності потерпілого, може стати інструментом для зловживання правом у формі здійснення потерпілим тиску (з будь-якою метою) на правопорушника через погрозу повторного звернення до правоохоронних органів. Погляд на вказану ситуацію з іншої, більш глобальної, позиції дає можливість ставити питання про порушення виробленого практикою Європейського суду з прав людини принципу верховенства права, безумовною складовою якого Євросуд визнає стабільність рішень органів державної влади.

Тож, враховуючи вищевказане, з метою запобігання можливим ризикам у формі зловживання правом з боку потерпілого, а також задля забезпечення відповідності чинного кримінального процесуального законодавства європейським стандартам, вважаємо за доцільне запропонувати внести зміни до ч. 1 ст. 284 КПК України, передбачивши серед підстав закриття кримінального провадження не лише наявність ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню, а й наявність постанови слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження по тому самому факту або обвинуваченню.

3. *Гарантія забезпечення інтересів підозрюваного при відмові потерпілого від обвинувачення.* Специфіка проваджень у формі приватного обвинувачення, як вже неодноразово відзначалося, проявляється в можливості потерпілого розпоряджатися обвинуваченням, зокрема шляхом

відмови від останнього. У цьому випадку провадження підлягає закриттю за однойменною підставою, передбаченою пунктом 7 ч. 1 ст. 284 КПК України. При цьому слід пам'ятати, що, зважаючи на юридичні наслідки закриття провадження за тією або іншою підставою, в теорії кримінального процесу всі вони поділяються на реабілітуючі та не реабілітуючі. Реабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження свідчать про повну невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, що тягне за собою зняття з неї всіх підозр, відновлення її доброго імені, честі, гідності та репутації, а також відшкодування шкоди, завданої незаконними повідомленнями про підозру, триманням під вартою, накладенням арешту на майно, відстороненням від посади та іншими процесуальними діями, що обмежують права особи. До реабілітуючих підстав належать: 1) встановлення відсутності події кримінального правопорушення (пункт 1 ч. 1 ст. 284 КПК України); 2) встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення (пункт 2 ч. 1 ст. 284 КПК України); 3) невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливостей їх отримати (пункт 3 ч. 1 ст. 284 КПК України). Усі інші підстави, передбачені ч. 1 ст. 284 КПК України, вважаються не реабілітуючими, а закриття провадження за ними означає, що стосовно особи зібрано достатньо доказів, які підтверджують вчинення нею діяння, що містить ознаки будь-якого кримінального правопорушення, однак через певні обстави-

ни подальше провадження виключається. При цьому така особа не має права на відшкодування шкоди, яка була їй завдана у процесі розслідування. Відмова потерпілого або його представника від обвинувачення в провадженні у формі приватного обвинувачення є не реабілітуючою підставою, а отже, закриття у зв'язку з даним юридичним фактом тягне для підозрюваного низку негативних наслідків. Тож розгляд цього питання через призму встановлення юридичних гарантій дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження є необхідним та передбачає пошук відповідей принаймні на два питання:

– у який момент провадження потерпілий має право відмовитися від обвинувачення і чи має момент відмови юридичне значення;

– чи може підозрюваний заперечувати проти закриття провадження за підставою, передбаченою пунктом 7 ч. 1 ст. 284 КПК України?

Спробуємо знайти відповіді.

Надаючи потерпілому право відмовитися від обвинувачення у провадженні приватного обвинувачення, закон не пов'язує це право не лише з якимось конкретним моментом у межах визначеної стадії провадження, а й навіть не робить прив'язки до конкретної стадії, тобто потерпілий може реалізувати це право в будь-який час, починаючи із внесення інформації до ЄРДР та закінчуючи видаленням суду до нарадчої кімнати.

Зауважимо, що стадію досудового розслідування можна умовно поділити на два етапи: до повідомлення особі про підозру та після зазначеної

процесуальної дії. При цьому, відповідно до чинного КПК України, повідомлення про підозру здійснюється лише за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (пункт 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). Таким чином, до моменту повідомлення особі про підозру вважається, що докази для підозри особи у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення відсутні або їх недостатньо. Продовжуючи логічний ланцюг міркувань, зауважимо, що аксіомою у кримінальному процесуальному праві є правило, відповідно до якого закриття кримінального провадження з реабілітуючих підстав можливе лише за умови відсутності реабілітуючих підстав для прийняття такого рішення, тобто лише при підтвердженні зібраними доказами події кримінального правопорушення та наявності у діях особи складу кримінального правопорушення. Отже, виникає риторичне питання: наскільки логічним і законним є закриття провадження приватного обвинувачення за пунктом 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо відмова потерпілого має місце до моменту повідомлення особі про підозру? Очевидно, в цій ситуації такі два юридичні факти, як (1) відсутність достатніх доказів для повідомлення особі про підозру та (2) неможливість подальшого збирання доказової інформації у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення, мають вважатися підставою для застосування ч. 4 ст. 17 КПК України (усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи) та зумовлювати закриття провадження за

пунктом 1 ч. 1 ст. 284 (відсутність події кримінального правопорушення).

Якщо ж потерпілий прийняв рішення відмовитися від обвинувачення після того, як правопорушнику офіційно повідомили про підозру, то слід вважати, що можливість закриття провадження за реабілітуючими підставами органи слідства виключили (принаймні на мінімально необхідному рівні доведеності, якого потребує даний етап провадження), а відповідно, допустимим є закриття провадження за нереабілітуючими підставами, зокрема, за пунктом 7 ч. 1 ст. 284 КПК України. Таким чином, логічно переходимо до другого питання: чи матиме в даному випадку юридичне значення позиція підозрюваного? Відразу зауважимо, що чинний КПК України відповіді на вказане запитання не містить, а отже, воно потребує наукового осмислення з метою подальшого удосконалення чинного законодавства.

Аналіз ст. 284 КПК України дає можливість звернути увагу на те, що факт заперечення із боку підозрюваного проти закриття провадження враховується лише в ситуації, коли йдеться про закриття провадження судом у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності (ч. 7 ст. 284 КПК України). Натомість жоден із пунктів ч. 1 ст. 284 КПК України, які дають змогу закрити провадження на стадії досудового розслідування за нереабілітуючими обставинами, не передбачає отримання згоди підозрюваного. Такий підхід законодавця є цілком логічним і зрозумілим: всі нереабілітуючі підстави закриття провадження,

перелік яких наведено в ч. 1 ст. 284 КПК України (наявність вироку з цього питання, неотримання згоди держави, яка видала особу, тощо), носять об'єктивний характер, відповідно, позиція підозрюваного жодним чином не вплине на вирішення провадження по суті. Зауважимо, ці міркування є справедливими для всіх підстав, перерахованих у ч. 1 ст. 284 КПК України, окрім однієї – відмова потерпілого або його представника від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (пункт 7 ч. 1 ст. 284 КПК України). Річ у тім, що закриття справи за наявності вказаної підстави цілком залежить від суб'єктивної позиції потерпілого, хоча, як було встановлено раніше, закриття за нереабілітуючими обставинами не потребує жодного мотивування з боку останнього. Такий стан справ у даній ситуації, по суті, демонструє повну незахищеність підозрюваного від волі (а не виключено, що й від свавілля) потерпілого: останній має право відмовитися від обвинувачення, позбавивши підозрюваного можливості довести власну невинуватість у змагальному судовому провадженні й відновити своє чесне ім'я. На наш погляд, зважаючи на проголошення, що кримінальне провадження здійснюється, зокрема, на засадах змагальності сторін кримінального процесу (ст. 22 КПК України), та враховуючи положення Основного Закону, відповідно до якого честь і гідність особи визнаються однією з найвищих соціальних цінностей (ст. 3), вищеписаний законодавчий підхід потребує відповідних коректив.

Відмітимо, що означене питання у тому чи іншому ракурсі вже було предметом наукового осмислення. Зокрема, В.В. Навроцька звертала увагу на випадки, за яких кримінальне провадження розпочинається на підставі заяви про вчинення кримінального правопорушення того, хто завідомо знав, що його вимога є необґрунтованою, оскільки насправді жодного суспільно небезпечного діяння проти нього не було вчинено. Як зазначає дослідник, цілком можливо, що такий «постраждалий» згодом відмовиться від обвинувачення, побоюючись встановлення цього факту та притягнення до кримінальної відповідальності у порядку, передбаченому ст. 383 Кримінального кодексу України [12, 108–109]. Відповідно, слід констатувати факт юридичної заінтересованості самого обвинуваченого в розгляді такого провадження, адже недоведене проти нього обвинувачення його реабілітує. Тож даний суб'єкт може вимагати ухва-

лення виправдувального вироку, не задовольняючись постановою про закриття провадження. Цілком обґрунтованою в цьому контексті здається позиція С.І. Катькала та В.З. Лукашевича, відповідно до якої у подібних випадках за наявності клопотання підсудного провадження має бути розглянуто по суті [13, 120–121].

Враховуючи вищезазначені позиції та наведені нами аргументи, вважаємо за доцільне запропонувати доповнити ст. 284 КПК України положенням, відповідно до якого закриття кримінального провадження з підстави, закріпленої в пункті 7 ч. 1 ст. 284 КПК України (відмова потерпілого або його представника від обвинувачення у провадженнях у формі приватного обвинувачення), не допускається, якщо підозрюваний, обвинувачений проти цього заперечує. У цьому разі кримінальне провадження продовжується в загальному порядку, передбаченому КПК України.

1. Грошевий Ю.М. Актуальні проблеми судоустрою та судочинства в Україні / Ю.М. Грошевий // Університетські наукові записки: часопис Хмельн. ун-ту упр. та права. – 2007. – № 1. – С. 6–12.
2. Розин Н.Н. Уголовное судопроизводство: пособие к лекциям / Н.Н. Розин. – 3-е изд., пересмотр. – Петроград: Право, 1916. – 603 с.
3. Бегма А.П. Порухення прокурором кримінальних справ приватного обвинувачення / А.П. Бегма // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 6. – С. 147–150.
4. Маляренко В.Т. Прокурор у кримінальному судочинстві: деякі проблеми та шляхи їх вирішення / В.Т. Маляренко, І.В. Вернидубов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 240 с.
5. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України: монографія / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2010. – 216 с.
6. Справа «Ляшко проти України» = (Case of Lyashko v. Ukraine): стислий виклад рішення Європейського суду з прав людини від 10 серпня 2006 р., заява № 21040/02 // Урядовий кур'єр. – 2006. – 15 грудня (№ 237). – С. 12.
7. Тітко І.А. Охорона приватних і публічних інтересів при порушенні кримінальної справи / І.А. Тітко // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 2. – С. 192–201.

8. Капліна О.В. Проблеми зловживання правом у кримінальному процесі / О.В. Капліна // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 3. – С. 286–295.
9. Шило О.Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / Ольга Георгіївна Шило; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2011. – 479 с.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес): від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.
11. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістова характеристика): монографія / С.П. Погребняк. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
12. Навроцька В.В. Активна та пасивна відмова потерпілого від підтримання обвинувачення у справах приватного обвинувачення / В.В. Навроцька // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – С. 106–113.
13. Катькало С.И. Судопроизводство по делам частного обвинения / С.И. Катькало, В.З. Лукашевич. – Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. – 208 с.

Перепелиця С., Колодчин В. Гарантії прав і законних інтересів потерпілого та підозрюваного в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Розглянуто норми чинного КПК України та КПК 1960 року з метою аналізу змін, які стосуються гарантій прав і законних інтересів потерпілого та підозрюваного в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. З огляду на існуючі проблеми в теоретичному осмисленні та практичному застосуванні деяких гарантій зроблено висновок, що в чинному КПК України недостатньо висвітлені певні аспекти цього питання. За результатами дослідження запропоновано доповнити відповідні статті чинного КПК України для врегулювання прогалин, що утворились у процесі нормотворення.

Ключові слова: гарантії; потерпілий; підозрюваний; приватне обвинувачення; прокурор.

Перепелиця С., Колодчин В. Гарантии прав и законных интересов потерпевшего и подозреваемого в уголовном производстве в форме частного обвинения.

Рассмотрены нормы действующего УПК Украины и УПК 1960 года с целью анализа изменений, касающихся гарантий прав и законных интересов потерпевшего и подозреваемого в уголовном производстве в форме частного обвинения. С учетом существующих проблем в теоретическом осмыслении и практическом применении некоторых гарантий сделан вывод, что в действующем УПК Украины в недостаточной степени освещены некоторые аспекты этого вопроса. По результатам исследования авторами предлагается дополнить соответствующие статьи действующего УПК Украины для урегулирования пробелов, образовавшихся в процессе нормотворчества.

Ключевые слова: гарантии; потерпевший; подозреваемый; частное обвинение; прокурор.

Perepelysia S., Kolodchyn V. Guarantees of the rights and legitimate interests of the victim and the suspect of criminal proceedings in the form of private charge.

In scientific work analyzed norms of the existing Criminal Procedure Code of Ukraine and a CPC of 1960, for the purpose of establishment of expediency of the changes concerning guarantees of the rights and legitimate interests of the victim and suspect of criminal proceedings in the form of private charge. Authors, considering the existing problems in theoretical judgment and practical application of some guarantees, the conclusion is drawn that in the existing Criminal Procedure Code of Ukraine, in insufficient degree some aspects of this question are covered, and some circumstances demanding settlement haven't found the fixing at all. As a result of researches, authors are stated the offer on need to add the relevant articles of the existing Criminal Procedure Code of Ukraine with norms, for settlement of the gaps formed in the course of rulemaking.

Keywords: guarantees; victim; suspect; private charge; prosecutor.